

ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В ОБЛАСТ ПАЗАРДЖИК – ТРАДИЦИИ, ПОСТИЖЕНИЯ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Кирил Белев

Регионално управление на образованието – Пазарджик

Резюме. Текстът разглежда традициите и ролята на професионалното образование в регион Пазарджик. Разгледани са демографската ситуация в региона, тенденциите в профилираното обучение както на национално, така и на регионално ниво, трайно предпочитаните професии и специалности от професионални направления.

Keywords: vocational education, demographic situation, profession, preferred fields

Професионалното образование в област Пазарджик има своите дългогодишни традиции и значима роля в образователната система в региона. То притежава създавани и развивани във времето положителни характеристики, достоинства, които следва да бъдат съхранени. В същото време е изправено пред предизвикателствата, произтичащи от динамиката на икономическите и технологичните промени в обществото ни. Предизвикателства, които налагат превръщането му в гъвкава и адаптивна система, отразяваща социално-икономическия профил и състоянието на пазара на труда и вписваща се в общата визия на регионалното развитие.

В област Пазарджик има 12 общини и в 11 от тях се предлага професионално образование и обучение. Мрежата от професионални училища включва 16 професионални гимназии, три средни училища в градовете Брацигово, Стрелча и Сърница, една профилирана гимназия и едно основно училище в град Пазарджик. Част от училищната мрежа, предлагаща професионална подготовка, са още три помощни училища и възпитателно училище-интернат в градовете Велинград, Пазарджик и Ракитово, както и два частни професионални колежа – „Булпрогрес – Велинград“ – гр. Велинград, и „Св. София“ – гр. Септември.

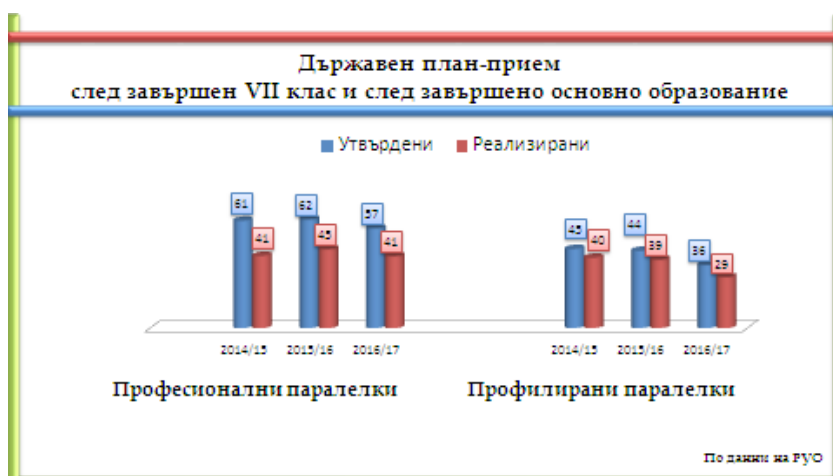
В училищата се предлага професионално обучение по над 45 професии и специалности от 25 професионални направления, като освен в дневна форма се осъществява обучение още в заочна, вечерна и самостоятелна форма, с което се осигурява гъвкав достъп до обучение за придобиване на професионална квалификация.

Влошената демографска ситуация в страната се отразява негативно върху броя на учениците в професионалните училища и в нашия регион. Наблюдава се следната тенденция при учениците, обучавани в дневна форма:

- учебна 2013/2014 год. – 4972 ученици;
- учебна 2014/2015 год. – 4864 ученици;
- учебна 2015/2016 год. – 4745 ученици;
- учебна 2016/2017 год. – 4661 ученици.

Видно е, че броят на учениците намалява. По-силно изразена е тази тенденция в малките общини. С всяка изминала година се увеличава броят на социално слабите семейства, на ученици, които растат и се развиват без необходимия родителски контрол. В по-голямата част от училищата в областта, в т.ч. и в професионалните гимназии, учениците са изцяло от ромски произход. Този факт води след себе си редица негативни последици: трудно задържане на учениците в училище и осигуряване на редовно посещение на учебни занятия, липса на мотивация за учебен труд и овладяване на професия, липса на родителски контрол. В съответствие с конкретната специфика на училището и със състава на обучаваните във всяка от професионалните гимназии на областта са разработени вътрешноучилищни механизми, включващи и превантивни мерки за задържане на учениците и повишаване интереса им към предлаганите в училището професии. Планират се и се провеждат дейности, с помощта на които да се ограничи отпадането на ученици от училище.

Все по-трудно се реализира плануваният държавен прием. Всяка година Регионалното управление на образованието се стреми да предложи на министъра на образованието и науката възможно най-балансирано, реално и изпълнимо пред-

Фигура 1. Утвърден държавен план-прием по професии и специалности

ложение за държавен план-прием по професии, съобразено с реалните потребности от кадри в региона. Утвърденият държавен план-прием по професии и специалности дава възможност да се предлага обучение по нови за общините и областта професии, обучение по търсени от бизнеса специалности, разнообразие от форми на обучение (фигура 1).

Въпреки това завършващите VII и VIII клас предпочитат профилираното обучение. Както на национално, така и на регионално ниво, трайно предпочитани са професии и специалности от професионални направления „Хотелиерство и ресторантьорство“; „Приложна информатика“; „Администрация и управление“; „Електроника, автоматика, комуникационна и компютърна техника“. В същото време, традиционни за областта ни професии, свързани с горското и ловното стопанство, с растениевъдството и животновъдството, с хранителните технологии, не са сред търсените от учениците, тъй като се свързват от тях с непрестижен и ниско платен труд.

Предстои държавен план-прием 2017/2018 г. Тази година за първи път той ще бъде утвърден не от министъра на образованието и науката, а от началника на Регионалното управление на образованието в съответствие с чл. 52, ал. 2 т. 2 от Наредба № 10 от 01.09.2016 г. за организация на дейностите в училищното образование.

Изборът на професия е свързан и с качеството на предлаганото професионално образование и обучение в различните училища. А постигането на определено ниво на качество на обучението е процес, изискващ планиране и организация. В проект „Управление за ефективно професионално образование“, финансиран по ОПРЧР, се включиха 5 професионални гимназии от областта (ПГСА – Пазарджик, ПГИМ – Пазарджик, ПГМЕТ – Пазарджик, ПГИТМТ – Панагюрище, и ПГИТ „Ал. Константинов“ – Велинград) и имаха възможността да придобият опит при изграждане на училищните системи за управление на качество. След финализирането на проекта и последвалите промени в нормативната уредба (ЗПОО и Наредба № 2 от 08.09.2015 г. за осигуряване на качеството на професионалното образование и обучение) във всички професионални училища в областта са изградени и функционират училищни системи за управление на качеството. Две професионални гимназии – ПГИМ – Пазарджик, и ПГСС „Хр. Ботев“ – Велинград, притежават лицензи за качество в съответствие с изискванията на стандарт ISO 9001:2008. Училищата извършват самооценка от учебната 2013/2014 г. В докладите от самооценяването са обобщени резултатите – открити са успехите и са отчетени дефицитите. Посочени са областите, нуждаещи се от подобряване на качеството. През тези три години дефицитите в 80% от училищата са в областите „Училищна среда“ и „Училищно партньорство“. Средният брой точки от самооценяването, извършено в професионалните гимназии от областта за учебната 2015/2016 год., е 68,16 т. Резултатите са повече от добри, но при по-голяма част от училищата е необходимо да се постигне по-пълно съответствие

на самооценката с реалното ниво на качество на обучението. Необходимо е усъвършенстване на изградените системи в училищата в региона. Това може да се постигне чрез включване на професионалните гимназии в проект, който ще стартира в началото на 2017 год. и ще бъде финансиран от ОП „Наука и образование за интелигентен растеж“. Той ще надгради проект „Управление за ефективно професионално образование“ и ще спомогне в професионалните гимназии да се създадат трайни умения и навици за измерване на качеството и за набелязване на адекватни мерки за подобряването му.

Показател за качествено професионално образование и обучение е реализацията на завършилите и придобили степен на професионална квалификация. В няколко професионални гимназии от региона образованието е такова, че осигурява продължаване на обучението във ВУЗ на повече от 90% от завършилите. Това са ПГ по икономика и мениджмънт – Пазарджик, ПГ по механоелектротехника – гр. Пазарджик, ПГ по горско и ловно стопанство „Хр. Ботев“ – Велинград, ПГ по икономика и туризъм „Ал. Константинов“ – гр. Велинград. В други, като ПГ по дървообработване „Ив. Вазов“ – Велинград, ПГ по строителство и архитектура – Пазарджик, ПГ по облекло – Пазарджик, ПГ по информационни технологии, мениджмънт и туризъм – Панагюрище, придобитите уменията и компетентности от учениците по изучаваните професии са адекватни на изискванията на пазара на труда и спомагат за бързата им професионална и социална реализация. Показател за качеството на обучението в тези професионални училища са отличията на учениците им от ежегодно провежданите национални състезания по професии.

За подготовка на конкурентоспособна и адаптивна работна сила е необходима модерна материално-техническа база и съвременно оборудване. По-голяма част от професионалните гимназии в област Пазарджик са създадени в началото и 60-те години на миналия век. Училищните ръководства (особено на професионалните гимназии с общинско финансиране) полагат изключителни усилия за създаване на съвременна и модерна образователна среда, в която учениците с желание и мотивация да овладяват избраната от тях професия. Благодарение на разработени и спечелени проекти по оперативни и национални програми изцяло или частично са реновирани учебните сгради на ПГМЕТ – Пазарджик, ПГИМ – Пазарджик, ПГСА – Пазарджик, ПГО – Пазарджик, като е осигурена и достъпна архитектурна среда за ученици със специални образователни потребности. Със средства от бюджетите на училището и такива, придобити в резултат на собствено производство и организиране на курсове за лица, навършили 16 години, е обогатено техническото оборудване в учебните и производствени работилници на ПГСС „Хр. Ботев“ – Велинград, ПГД „Ив. Вазов“ – Велинград, ПГЛПМ „В. Левски“ – гр. Пещера, ПГТ – с. Виноградец, ПГГСД „Ст. Божков“ – гр. Батак, ПГМЗС – Септември, ПГИТ „Ал. Константинов“ – гр. Велинград, ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Пазарджик. С финансовата подкрепа на регионалния бизнес са оборудвани учебни кабине-

ти и лаборатории в ПГИТМТ – Панагюрище, ПГХВТ „Ат. Ченгелев“ – Пещера, ПГХХТ – Пазарджик, ПГСС „Царица Йоанна“ – Пазарджик. По НП „ИКТ в образованието“ във всички професионални училища са оборудвани по няколко компютърни кабинета, за нуждите на обучението са закупени мултимедии и интерактивни дъски, на 80% от учителите са предоставени персонални компютри. При възможност се закупува най-съвременна техника за практикуване на изучаваните професии. Във всички професионални гимназии на региона са създадени добри и много добри условия за провеждане на ефективен образователно-възпитателен процес и качествено теоретично и практическо професионално обучение. Осъвременената и модернизирана материално-техническа база неминуемо ще допринесе за повишаване привлекателността на професионалното обучение и за по-успешната интеграция на обучаваните на пазара на труда.

През последните две години приоритет в работата на професионалните училища в област Пазарджик, както и на РУО – Пазарджик, е активизиране на взаимодействието с бизнеса и пълноценното партньорство с него при планиране на приема за професионално образование в зависимост от регионалния план за развитие нуждите на пазара на труда и за въвеждане и популяризиране на дуалното обучение. Много добри партньорства с бизнеса са изградени със сдруженията на предприемачите в общините Панагюрище и Пазарджик, както и големи фирми, като „Асарел-Медет“ АД и „Оптикоелектрон Груп“ АД – Панагюрище; „Биовет“ АД – Пещера; „ЕкоМес“ с. Величково, „ХлебМаш Комерс 95“, „Данели 2000“ ООД, „Дунапак Родина“ АД, „Балкантурист ММ“ ООД – Пазарджик. Регионалният бизнес безрезервно подкрепя обучението по определени и търсени професии, като подпомага професионалните училища в модернизирането и обогатяването на наличната материално-техническа база, осигурява карти за пътуване на социално слабите ученици, предоставя стипендии на отличниците. В отговор на реформите в системата на ПОО, свързани с насърчаване на обучението на работното място във всичките му форми с участието на социалните партньори, както и със стимулиране на иновациите, през 2015/2016 година в ПГ по индустриални технологии, мениджмънт и туризъм – гр. Панагюрище, за първи път се реализира прием на ученици в професионални паралелки за обучение чрез работа. Със заповед на министъра на образованието и науката от 08.09.2015 г. бяха утвърдени първите учебни планове за този вид обучение за професии от професионални направления „Машиностроене, металообработване и металургия“, „Минно дело, проучване и добив на полезни изкопаеми“ и „Моторни превозни средства, кораби и летателни апарати“. Избраните специалности са „Лазерна и оптична техника“, „Машины и системи с ЦПУ“, „Минна електромеханика“, „Добивни и строителни минни технологии“, „Обогатителни, преработващи и рециклиционни технологии“ и „Автотранспортна техника“. Това е първата професионална гимназия в страната, която реализира прием на ученици – дуално обучение, не чрез включване в пилотните три проекта – швейцарски, немски и австрийски,

финансирани от съответните държави, а с изключителната подкрепа на община Панагюрище, „Асарел-Медет“ АД, „Оптикоелектрон Груп“ АД и Сдружението на предприемачите в града. На практика, през следващата учебна 2017/2018 г. ще започне действителното практическо обучение в реална работна среда (под ръководството на наставници) на учениците, които ще бъдат в XI клас. За учебната 2016/2017 г. ПГИТМТ – Панагюрище, реализира прием – дуално обучение, на ученици, завършили основно образование, в още две паралелки по професиите „Минен техник“, „Техник на транспортна техника“, „Техник на прецизна техника“ и „Мехатроника“ с придобиване на III степен на професионална квалификация. За съжаление, обществото ни все още приема нововъведенията и реформите резервирано. Така е и с дуалното обучение, но интересът към него в бъдеще ще се засилва. В област Пазарджик то ще има развитие, тъй като добрите партньорства с бизнеса, създадени от ПГ по хранително-вкусови технологии „Ат. Ченгелев“ – Пещера, ПГ по селско стопанство „Царица Йоанна“ – Пазарджик, и ПГ по химични и хранителни технологии – Пазарджик, ще дадат резултат.

Увеличаване на възможностите за достъп до професионално образование на повече хора в контекста на учене през целия живот е и една от целите и приоритетите, които си поставя професионалното обучение в област Пазарджик. За реализирането на тази политика спомогна проект „Нова възможност за моето бъдеще“, финансиран по ОП „Развитие на човешките ресурси“. Пет професионални гимназии от област Пазарджик бяха сред включилите се в него и спомогнаха да се тества системата за признаване на неформално и самостоятелно придобити знания, умения и компетентности. В рамките на проекта (2013 – 2015 г.) всеки гражданин, който няма диплома за квалификация по дадена професия, получи възможността да валидира по неформален път придобитите знания по време на работа или чрез самообучение. Най-много кандидати за валидиране на знания, умения и компетентности по професия или част от нея имаше в 3 професионални гимназии: ПГСА – Пазарджик, ПГИТ – Велинград, и ПГЛПМ – Пещера. За две години по проекта се издадоха общо 111 сертификата, като 46 – за „Строител“, „Монтажник на водоснабдителни и канализационни мрежи“, „Строител монтажник“, „Аниматор“, „Оперативен счетоводител“, „Сервитьор барман“, „Касиер“, „Администратор в хотел“, и 65 – за I и III степен на професионална квалификация по професиите „Обущар“, „Заварчик“ и „Строителен техник“. Благодарение на положителния ефект от тестването на системата за признаване на неформално и самостоятелно придобити знания, умения и компетентности в рамките на проекта от юли 2014 г. влязоха в сила промени в Закона за професионалното образование и обучение. Прие се и Наредба № 2 от 13.11.2014 г. на министъра на образованието и науката, в която са регламентирани условията и редът за валидиране на професионални знания, умения и компетентности. С него се гарантира равнопоставеност на различните форми на учене, улеснява се преходът на личността от обучение към заетост и реализирането на хората на пазара на труда, особено на тези с по-ниско образование и квалификация.

За реализирането на националната политика за учене през целия живот положителна роля изигра и проект „Нов шанс за успех“, финансиран по ОПРЧР. В него участваха 3 професионални гимназии от региона: ПГСА – Пазарджик, ПГГС „Хр. Ботев“ – Велинград, и ПГД „Ив. Вазов“ – Велинград. В продължение на пет години по проекта са обучени 428 лица, преминали последователно обучение за I – IV, V, VI, VII клас. Повечето от тях са продължили образованието си за придобиване на първа степен на професионална квалификация по професии и специалности, предлагани в професионалните гимназии, във вечерна или задочна форма на обучение. Трите училища са включени и в пилотния проект „Националните координатори в изпълнение на Европейската програма за учене на възрастни хора“, съфинансиран от програма „Еразъм+“ на Европейския съюз. През септември на провело се в Бургас Национални дни на учене през целия живот бяха представени добрите практики в региона при обучението на възрастни, а ПГСА – Пазарджик, с директор инж. Петя Иванова бе отличена с награда за постигнати много добри резултати в огранотвяване и обучение на възрастни.

Предстои реформа в системата на професионалното образование и обучение. Училищата от област Пазарджик са готови да посрещнат предизвикателствата ѝ със самочувствието от постиженията на учениците си и с готовност да издигат престижа на професионалното образование и обучение и да подготвят конкурентоспособни млади специалисти, които да намерят своята професионална и житейска реализация в България.

VOCATIONAL EDUCATION IN PAZARDZHIK REGION – TRADITIONS, ACHIEVEMENTS, CHALLENGES

Abstract. The text examines the traditions and the role of vocational education in the region of Pazardzhik. There is discussed the demographic situation in the region, trends in specialized training at both national and regional level, preferred professions and specialties from different professional directions.

✉ **Mr. Kiril Belev**

Regional Department of Education – Pazardzhik
Pazardzhik, Bulgaria

E-mail: rio-pz@cybcom.net